

М.Ю. Виговський
(м. Київ)

О.РЕЄНТ, І.КОЛЯДА.
УКРАЇНА МІЖ СВІТОВИМИ ВІЙНАМИ (1914–1939).
ПОДІЇ. ЛЮДИ. ДОКУМЕНТИ:
НАРИС ІСТОРІЇ. – К.: ШКОЛА, 2004. – 544с.

Трансформаційні процеси, які переживає Україна на початку ХХІ ст., потребують і реформування змісту історичної освіти у вищій школі. За останні роки науковцями й викладачами останньої зроблено значні напрацювання в сфері створення нового покоління навчальних підручників та посібників для студентів з одного з базових курсів у вищій школі – “Історія України”. Гострою залишається зокрема проблема створення підручників нового покоління з проблем історії України ХХ ст.

Це століття в її минулому – одне з найдраматичніших. Перша світова війна розпочала відлік новітнього періоду не тільки світовій історії, а й історії України. Падіння імперій та процес народження нових національних держав у Європі не оминув і українські землі. Нескорений століттями колоніального гноблення, вільнолюбний дух нації витворив плекану сторіччями мрію мільйонів українців – їх самостійну державу.

Проте процес державотворення в Україні проходив досить складно та суперечливо. Її народові довелося пережити не тільки піднесення в умовах Української національно-демократичної революції (1917–1921 рр.), а й братовбивчу громадянську війну, три голодомори та десятиліття масових репресій, перші п’ятирічки радянської модернізації, котрі не тільки перетворювали Україну в індустріальну державу, а й творили з її самобутньої нації нову інтернаціональну спільність – радянський народ.

Саме цьому періоду української історії присвячено новий навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів відомих серед широкої наукової й педагогічної громадськості авторів-істориків: члена – кореспондента Національної академії наук України, заступника директора Інституту України НАНУ, доктора історичних наук, професора Реєнта О.П. і доцента кафедри методики викладання історії та суспільно-політичних дисциплін Інституту історичної освіти Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова Коляди І.А.

Ці десятиліття мають стати уроком історії, який має переконати передусім молоде покоління громадян незалежної України у тому, що тільки воля непереможного духом народу здатна зродити непереврені цінності, котрих не знищити й не понівечити жодним завойовникам чи окупантам.

Навчальний посібник став важливою спробою з використанням нових методологічних і методичних підходів донести історично-об’єктивну картину одного з найдраматичніших періодів в історії України – два десятиліття між світовими війнами.

Реформаційні процеси, що відбуваються у сучасній Україні в умовах незалежності, вимагають змінювати та пріоритети в навчанні історії останньої у вищій школі. Проте, як і до будь-якого революційного перелому, освітня система, котра за своєю природою є консервативною, виявилася не зовсім готовою. За такої ситуації створення підручника з історії України, присвяченого одному з найдраматичніших періодів вітчизняної історії, стало конче важливою та необхідною справою.

Пропонований авторами навчальний посібник для студентів відзначений високим науковим рівнем, причому не лише з педагогічного, а й, власне, з теоретичного і методологічного погляду. Подача історичного матеріалу відзначена не

тільки оригінальністю концептуального підходу до нього, а й багатоплановістю залучених джерельних матеріалів, ретельністю та скрупульозністю в доборі фактів. Текст посібника ґрунтується на широкій документальній основі, написаний живою, образною мовою і читається легко й з інтересом (що є дуже важливим для організації навчально-виховного процесу у вищій школі). До висвітлення основних подій зазначеного періоду авторами залучено останні історіографічні, політологічні та документальні публікації.

Безперечно, сильною стороною пропонованого навчального посібника є структурна продуманість викладення матеріалу, котра відзначена оригінальністю у підході до нарративної побудови тексту. Так, автори запропонували свою структуру викладу навчального історичного матеріалу через введення таких рубрик, як “мовою документа”, “очима сучасника – час без ретуші”, “погляд ученого”. Цікавою методичною знахідкою їх вважаємо введення епіграфів до кожної теми, котрі допомагають студентів з’ясувати оцінки щодо періоду, події, яка існувала або існує сьогодні в історіографії. Структурно видання складається з шести нарисів, котрі відповідають конкретним хронологічним періодам в історії України і темам навчальної програми з останньої для вищої школи. У посібнику також подано іменний покажчик (що допомагає студентів легко віднайти інформацію про того чи іншого історичного діяча), перелік рекомендованої літератури (складається з 160 найменувань, які представляють основні дослідження провідних фахівців останніх десятиліть). Темі подано в жанрі нарисів, котрі охоплюють певний хронологічний та проблемно-тематичний аспект з історії України у період з 1914 по 1939 рр., які є цілком завершеними. Використання авторами епіграфів до нарисів допомагає студентів також чітко усвідомити суть історичної події чи процесу, періоду, котрий проходив в Україні між світовими війнами. У кожному нарисі простежується авторський підхід до висвітлення суперечливо-складного історичного матеріалу. При цьому вчені прагнули зберігати об’єктивність під час викладу, що, на наш погляд, їм цілком вдалося.

Водночас слід віддати належне авторам, які зважаючи на необхідність обмежувати подачу історичних відомостей, зуміли досить обережно, але повною мірою подати важливі факти, описати суспільні процеси, показати причинно-наслідкові зв’язки між ними й дати їм оцінки.

Характерною рисою видання є використання авторами багатьох біографічних матеріалів, які сьогодні або зовсім не подаються або подаються досить конк’ютурно і заідеологізовано. У виданні відтворено не тільки біографії державних та політичних діячів, а й митців та науковців, що робить видання, на наш погляд, цікавим для всього загалу читачів й виводить його за рамки академічності. Біографії історичних діячів (і це, на наш погляд, є авторською знахідкою) подано в формі історичного есе, а не простої довідки. Під час читання цих матеріалів перед очима студента постає людина з її позитивами чи хибами, уподобаннями й переконаннями, устремліннями та розчаруваннями. У біографіях авторами відтворено маловідомі, але дуже цікаві факти з життя історичних персоналій. 105 біографічних нарисів фактично є книгою в книзі. Оригінальним є те, що автори спробували навіть відшукати образно узагальнені формули при оцінці історичних діячів. Так, Нестор Махно – “Устим Кармалюк XX століття”, Степан Бандера – “Незламний Лицарський Стяг”, Андрій Мельник – “Лицар Нескореної Ідеї”, Володимир Винниченко – “Апостол Нашої Державності”, Василь Боженко – “Червоний Батько”, Михайло Фрунзе – “Бонапарт Російської Революції” тощо. Методично важливим для кращого сприйняття персоналії є подання вдало відібраного фоторяду історичних діячів.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства, в умовах формування

громадянського важливим є з позицій толерантності й неупередженості розкривати ті історичні факти і процеси, котрі мають неоднозначну оцінку та викликають гостру реакцію різних політичних сил. Обраний для висвітлення авторами період з історії України є саме таким. Але попри всю складність історичного матеріалу, їм вдалося уникнути ідеологічної обмеженості й огульної критики у подачі таких “важких” сюжетів, як голодомори в Україні, масові репресії, колективізація, радянська Західної України. На наш погляд, саме введення рубрик “мовою документа”, “очима сучасника – час без ретуші”, “погляд вченого” під час викладу цих історичних сюжетів є найбільш доцільним і вдалим. Вживання їх допомагає відчувати дух епохи, подивитися на події минувшини очима її сучасника, збагнути його світосприйняття, глибше зрозуміти складність історичних процесів, котрі відбувалися в Україні між світовими війнами, та осмислити їх з погляду науки. Через рубрику “погляд вченого” автори в ненав’язливій формі фактично подають історіографію проблеми, що є досить складним у роботі викладача вищої школи.

Чимало уваги приділено в навчальному посібнику темам соціально-економічного розвитку України між світовими війнами. Вчені спробували показати як позитивні, так і негативні наслідки творення його радянської колективістської моделі. Окремо вони привертають увагу трудовому ентузіазму трудящих, котрі, не покладаючи рук у складних суспільно-політичних умовах із вірою в світле, комуністичне майбутнє, створювали індустріальну базу України. Хотілося б відзначити, що розділи, присвячені соціально-економічним аспектам розвитку України в радянський період між світовими війнами, подано авторами посібника досить зважено, без огульного заперечення й очерніння.

На відміну від інших видань, вони значну увагу приділили висвітленню духовної історії України в зазначений час. Учені спробували у досить стислій формі розкрити основні тенденції та суперечності розвитку її культури в умовах суспільних катаклізмів і трансформацій, показали світове значення здобутків останньої, розкрили вплив суспільно-політичних процесів на долю діячів науки й митців.

Окремо хотілося б зазначити про особливості оформлення книжки. Видання О.Ресента та І.Коляди є навчальним посібником, який висуває особливі вимоги до оформлення й архітектоніки книги. Під час створення видань такого жанру важливим є використання різного плану шрифтів. І в цьому контексті пропонується книга виграє, на наш погляд, тим, що при подачі різнопланованого історичного матеріалу використано різні шрифти: простий, жирний, напівжирний курсив, курсив. Простим шрифтом описується матеріал обов’язкового характеру, курсивом – додаткова інформація, напівжирним курсивом виділяються рубрики. Використання різних шрифтів сприяє кращому зоровому запам’ятовуванню матеріалу, поліпшує інформаційну орієнтацію по сторінках видання.

Разом з тим, на наш погляд, навчальний посібник тільки б виграв, коли б автори після кожної теми розмістили або підсумкові запитання або завдання для самоконтролю. Не завадила б наприкінці книги й детальна хронологічна таблиця.

Однак головним у рецензованому виданні є те, що автори врахували досвід своїх попередників та колег, створили посібник, котрий відповідає запитам і сподіванням сучасного молодого покоління студентів й є вкрай необхідним та вирізняється оригінальністю. Підготовлена та видана авторами книга за рахунок видавництва, а не за державний кошт (що сьогодні також є далеко нелегко) є вкрай корисною справою.

Посібник О.Ресента й І.Коляди є справді, тим виданням, на яке довго чекали викладачі, студенти і ті, котрі хочуть знати історичне минуле своєї Батьківщини глибоко осмислено та неупереджено.